

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

16. Σχόλια για τη μεγάλη επεξήγηση (16. Mahāniddesa-
aṭṭhakathā)

3. Σχόλια για την επεξήγηση της ομιλίας περί της οκτάδας για το
διεφθαρμένο (3. Duṭṭhaṭṭhakasuttaniddesavaṇṇanā)

PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

16. Σχόλια για τη μεγάλη επεξήγηση

3. Duṭṭhaṭṭhakasuttaniddesavaṇṇanā

15. Duṭṭhaṭṭhake paṭhamagāthāyaṃ tāva tattha vadantīti bhagavantam bhikkhusaṅghaṃca upavadanti. Duṭṭhamanāpi eke, athopi ve saccamanāti ekacce duṭṭhacittā, ekacce tathasaññinopi hutvā titthiyā tuṭṭhacittā, ye tesam sutvā saddahiṃsu, te saccamanāti adhippāyo. Vādañca jātanti etaṃ akkosavādaṃ uppannam. Muni no upetīti akārakatāya ca akuppanatāya ca buddhamuni na upeti. Tasmā munī natthi khilo kuhiñcīti tena kāraṇena ayaṃ muni, rāgādikhilehi natthi khilo kuhiñcīti veditabbo.

Duṭṭhamanāti uppannehi dosehi dūsitacittā. Viruddhamanāti tehi kilesehi kusalassa dvāraṃ adatvā āvaritacittā. Paṭiviruddhamanāti upasaggavasena padaṃ vaḍḍhitam. Āhatamanāti paṭighena āhatam cittaṃ etesanti āhatamanā. Paccāhatamanāti upasaggavaseneva. Āghātamanāti vihiṃsāvasena āghātitaṃ manaṃ etesanti āghātamanā. Paccāghātamanāti upasaggavaseneva. Atha vā “koddhavasena duṭṭhamanā, upanāhavasena paduṭṭhamanā, makkhavasena viruddhamanā, paḷāsavasena paṭiviruddhamanā, dosavasena āhatapaccāhatamanā, byāpādavasena āghātitaṃ paccāghātamanā. Paccayānaṃ alābhena duṭṭhamanā paduṭṭhamanā, ayasena viruddhamanā paṭiviruddhamanā, garahena āhatapaccāhatamanā, dukkhavedanāsamaṅgībhāvena āghātitaṃ paccāghātamanā”ti evamādinā nayena eke vaṇṇayanti. Upavadantīti garahaṃ uppādentī. Abhūtenāti asaṃvijjamānena.

Saddahantāti pasādavasena saddhaṃ uppādentā. Okappentāti guṇavasena otaritvā avakappayantā. Adhimuccantāti sampasādanavasena sannīṭṭhānaṃ katvā tesam kathaṃ adhiyāsantā. Saccamanāti tacchamanā. Saccasaññinoti tacchasaññino. Tathamānāti aviparītamanā. Bhūtamanāti bhūtattamanā. Yāthāvamanāti niccalamanā. Aviparītamanāti nicchayamanā. Tattha “saccamanā saccasaññino”ti saccavādiguṇaṃ, “tathamānā tathasaññino”ti saccasaddhāguṇaṃ, “bhūtamanā bhūtasaññino”ti tṭhitaguṇaṃ, “yāthāvamanā yāthāvasaññino”ti paccayikaguṇaṃ, “aviparītamanā aviparītasaññino”ti avisaṃvādaguṇaṃ kathitanti ñātabbaṃ.

Paratoghosi aññesaṃ santikā uppannasaddo. Akkosoti jātiādīsu dasasu akkosesu aññataro. Yo vādaṃ upetīti yo puggalo upavādaṃ upagacchati. Kārako vāti katadoso vā. Kārakatāyāti dosassa katabhāvena vuccamānoti kathiyamāno. Upavadiyamānoti dosaṃ upavajjamāno. Kuppatīti kopaṃ karoti.

Khīlajātātāpi natthīti cittabandhabhāvacittakacavarabhāvasaṅkhātāṃ paṭighakhilāṃ jātaṃ assāti khilajāto, tassa bhāvo khilajātatā, tāpi natthi na santi. Pañcapi cetokhilāti kāme avītarāgo, kāye avītarāgo, rūpe avītarāgo, yāvadatthaṃ udarāvadehakaṃ bhuñjitvā seyyasukhaṃ passasukhaṃ middhasukhaṃ anuyutto viharati, aññataraṃ devanikāyaṃ paṇidhāya brahmacariyaṃ carati “imināhaṃ sīlena vā vatena vā tapena vā brahmacariyena vā devo vā bhavissāmi, devaññataro vā”ti evarūpā pañcapi cittassa bandhabhāvakacavarabhāvasaṅkhātā cetokhilā natthi.

16. Imañca gāthaṃ vatvā bhagavā ānandattheraṃ pucchi - “evaṃ khumsetvā vambhetvā vuccamānā bhikkhū, ānanda, kiṃ vadantī”ti, “na kiñci bhagavā”ti. “Na, ānanda, ‘ahaṃ sīlavā’ti sabbattha tuṇhī bhavitabbaṃ. Loke hi nābhāsamānaṃ jānanti, missaṃ bālehi paṇḍita”nti vatvā “bhikkhū, ānanda, te manusse evaṃ paṭicodentū”ti dhammadesanatthāya “abhūtavādī nirayaṃ upetī”ti imaṃ gāthaṃ abhāsi. Thero taṃ uggahetvā bhikkhū āha - “manussā tumhehi imāya gāthāya paṭicodetabbā”ti. Bhikkhū tathā akaṃsu. Paṇḍitamanussā tuṇhī ahesuṃ. Rājāpi rājapurise sabbattha pesetvā yesaṃ dhuttānaṃ lañjaṃ datvā titthiyā taṃ mārāpesuṃ, te gahetvā niggayha taṃ pavattiṃ ṇatvā titthiye paribhāsi. Manussāpi titthiye disvā leḍḍunā hananti, paṃsunā okiranti “bhagavato ayasaṃ uppādesu”nti. Ānandatthero taṃ disvā bhagavato ārocesi, bhagavā therassa imaṃ gāthamabhāsi “sakañhi diṭṭhiṃ...pe... vadeyyā”ti.

Tassa attho - yāyaṃ diṭṭhi titthiyajanassa “sundariṃ māretvā samaṇānaṃ sakyaputtiyānaṃ avaṇṇaṃ pakāsetvā etenupāyena laddhaṃ sakkāraṃ sādhiyissāmā”ti so taṃ diṭṭhiṃ kathaṃ atikkameyya? Atha kho so ayaso tameva titthiyajanaṃ paccāgato taṃ diṭṭhiṃ accetuṃ asakkontaṃ. Yo vā sassatādivādī, sopi sakaṃ diṭṭhiṃ kathamaccayeyya, tena diṭṭhichandena anunīto tāya ca diṭṭhiruciya nivittiṃ, api ca kho pana sayāṃ samattāni pakubbamāno attanāva paripuṇṇāni tāni diṭṭhigatāni karonto yathā jāneyya, tatheva vadeyyāti.

Avaṇṇaṃ pakāsayitvāti aguṇaṃ pākaṭaṃ katvā. Sakkāraṃ catunnaṃ paccayānaṃ sakkaccakaraṇaṃ. Sammānanti cittaṃ bahumānaṃ. Paccāharissāmāti etaṃ lābhādiṃ nibbattessāma. Evaṃdiṭṭhikāti evaṃladdhikā. Yathā taṃ “lābhādiṃ nibbattessāmā”ti evaṃ ayaṃ laddhi tesāṃ atthi, tathā “atthi me vuttappakāro dhammo”ti etesaṃ khamati ceva ruccati ca, evaṃsabhāvameva vā tesāṃ cittaṃ “atthi me citta”nti. Tadā tesāṃ diṭṭhi vā, diṭṭhiyā saha khanti vā, diṭṭhikhantihi saddhiṃ ruci vā, diṭṭhikhantirucihi saddhiṃ laddhi vā, diṭṭhikhantiruciladdhihi saddhiṃ ajjhāsaya vā, diṭṭhikhantiruciladdhi ajjhāsayahehi saddhiṃ adhippāyo vā hotīti dassento “evaṃdiṭṭhikā...pe... evaṃadhippāyā”ti āha. Sakaṃ diṭṭhinti attano dassanaṃ. Sakaṃ khantinti attano sahanaṃ. Sakaṃ rucinti attano ruciṃ. Sakaṃ laddhinti attano laddhiṃ. Sakaṃ ajjhāsayaṃ attano ajjhāsayaṃ. Sakaṃ adhippāyanti attano bhāvaṃ. Atikkamitunti samatikkamituṃ. Atha kho sveva ayasoti so eva ayaso ekaṃsena. Te paccāgatoti tesāṃ patiāgato. Teti sāmīatthe upayogavacanaṃ.

Atha vāti atthantaradassanaṃ. Sassatoti nicco dhuvo. Lokoti attabhāvo. Idameva saccaṃ, moghamaññanti idaṃ eva tacchaṃ tathaṃ, aññaṃ tucchaṃ. Samattāti sampuṇṇā. Samādinnaṃ sammā ādinnā. Gahitāti upagantvā gahitā.

Parāmatṭhāti sabbākārena parāmasitvā gahitā. Abhinivittiṭṭhāti visesena laddhappatiṭṭhā. Asassatoti vuttavipariyāyena veditabbo.

Antavāti saanto. Anantavāti vuddhianantavā. Taṃ jīvanti so jīvo, liṅgavipallāso kato. Jīvoti ca attāyeva. Tathāgatoti satto, “araha”nti eke. Paraṃ maraṇāti maraṇato uddhaṃ, paraloketi attho. Na hoti tathāgato paraṃ maraṇāti maraṇato uddhaṃ na hoti. Hoti ca na ca hoti tathāgato paraṃ maraṇāti maraṇato uddhaṃ hoti ca na hoti ca. Neva hoti na na hoti tathāgato paraṃ maraṇāti ucchedavasena neva hoti, takkikavasena na na hoti.

Sakāya diṭṭhiyātiādayo karaṇavacanaṃ. Allīnoti ekībhūto.

Sayaṃ samattaṃ karotīti attanā ūnabhāvaṃ mocetvā sammā attāṃ samattaṃ karoti. Paripuṇṇanti atirekadosaṃ mocetvā sampuṇṇaṃ. Anomanti hīnadosaṃ mocetvā alāmaṃ. Agganti ādiṃ. Setṭhanti padhānaṃ niddosaṃ. Visesanti jeṭṭhakaṃ. Pāmokkhanti adhikaṃ. Uttamanti visesaṃ na heṭṭhimaṃ. Pavaraṃ karotīti atirekena uttamaṃ karoti. Atha vā “āsayadosamocanena aggāṃ, saṃkilesadosamocanena setṭhaṃ, upakkilesadosamocanena visesaṃ, pamattadosamocanena pāmokkhaṃ, majjhimadosamocanena uttamaṃ, uttamamajjhimadosamocanena pavaraṃ karotī”ti evameke vaṇṇayanti. Ayaṃ satthā sabbaññūti ayaṃ amhākaṃ satthā sabbajānanavasena sabbaññū. Ayaṃ dhammo svākkhātōti ayaṃ amhākaṃ dhammo suṭṭhu akkhātō. Ayaṃ gaṇo suppaṭipannoti ayaṃ amhākaṃ gaṇo suṭṭhu paṭipanno. Ayaṃ diṭṭhi bhaddikāti ayaṃ amhākaṃ laddhi sundarā. Ayaṃ paṭipadā supaññattāti ayaṃ amhākaṃ pubbabhāgā attanta pādipaṭipadā suṭṭhu paññattā. Ayaṃ maggo niyyānikoti ayaṃ amhākaṃ niyyāmokkantiko maggo niyyānikoti sayaṃ samattaṃ karoti.

Katheyya “sassato loko”ti. Bhaṇeyya “idameva saccaṃ moghamañña”nti. Dīpeyya “antavā loko”ti. Vohareyya nānāvidhena gaṇhāpeyya “hoti ca na ca hoti”ti.

17. Atha rājā sattāhaccayena taṃ kuṇapaṃ chaḍḍāpetvā sāyanhasamayaṃ vihāraṃ gantvā bhagavantaṃ abhivādetvā āha - “nanu, bhante, īdise ayase uppanne mayhampi ārocetabbaṃ siyā”ti? Evaṃ vutte bhagavā “na, mahārāja, ‘ahaṃ sīlavā guṇasampanno’ti paresaṃ ārocetum ariyānaṃ paṭirūpa”nti vatvā tassa aṭṭhuppattiyā “yo attano sīlavatānīti avasesagāthāyo abhāsi.

Tattha sīlavatānīti pātimokkhādīni sīlāni, āraññikādīni dhutaṅgavatāni ca. Anānupuṭṭhoti apucchito. Pāvāti vadati. Anariyadhammaṃ kusalā tamāhu, yo ātumānaṃ sayameva pāvāti yo evaṃ attānaṃ sayameva vadati, tassa taṃ vādaṃ “anariyadhammo eso”ti kusalā evaṃ kathenti.

Atthi sīlañceva vatañcāti sīlaṇaṭṭhena sīlañceva atthi, samādānaṭṭhena vatañca atthi, vataṃ na sīlanti vuttatthena vataṃ atthi, taṃ na sīlaṃ. Katamanti kathetukamyatāpucchā. Idha bhikkhu sīlavatīādayo vuttanayā eva. Saṃvaraṭṭhenāti saṃvaraṇaṭṭhena, vītikkamadvāraṃ pidhanaṭṭhena. Samādānaṭṭhenāti taṃ taṃ sikkhāpadaṃ sammā ādānaṭṭhena. Āraññikaṅganti araññe nivāso sīlaṃ assāti āraññiko, tassa aṅgaṃ āraññikaṅgaṃ. Piṇḍapātikaṅganti bhikkhāsaṅkhātānaṃ paraāmisapiṇḍānaṃ pāto piṇḍapāto, parehi dinnānaṃ piṇḍānaṃ patte nipatananti vuttaṃ hoti. Taṃ piṇḍapātaṃ uñchati taṃ taṃ kulaṃ upasaṅkamanto gavesatīti piṇḍapātiko, piṇḍāya vā patitum vatametassāti piṇḍapātī. Patitunti caritum. Piṇḍapātī eva piṇḍapātiko, tassa aṅgaṃ piṇḍapātikaṅgaṃ. Aṅganti kāraṇaṃ vuccati. Tasmā yena samādānena so piṇḍapātiko hoti, tassetāṃ adhivacananti veditabbaṃ. Eteneva nayena rathikāsūsānasaṅkārakūṭādīnaṃ yattha katthaci paṃsūnaṃ upari ṭhitattā abbhuggataṭṭhena tesu paṃsukūlamivāti paṃsukūlaṃ. Atha vā paṃsu viya kucchitabhāvaṃ ulatīti paṃsukūlaṃ, kucchitabhāvaṃ gacchatīti vuttaṃ hoti. Evaṃ laddhanibbacanassa paṃsukūlassa dhāraṇaṃ paṃsukūlaṃ, paṃsukūlaṃ sīlamassāti paṃsukūliko, paṃsukūlikassa aṅgaṃ paṃsukūlikaṅgaṃ.

Saṅghāṭiuttarāsaṅgaantaravāsakasaṅkhātāṃ ticīvaraṃ sīlamassāti tecīvariko, tecīvarikassa aṅgaṃ tecīvarikaṅgaṃ. Sapadānacārikaṅganti dānaṃ vuccati avakhaṇḍanaṃ, apetaṃ dānato apadānaṃ, anavakhaṇḍananti attho. Saha apadānena sapadānaṃ, avakhaṇḍanavirahitaṃ, anugharanti vuttaṃ hoti. Sapadānaṃ caritum idamassa sīlanti sapadānacārī, sapadānacārīyeva sapadānacāriko, tassa

aṅgaṃ sapadānacārikaṅgaṃ. Khalupacchābhattikaṅganti khalūti paṭisedhanatthe nipāto. Pavāritena satā pacchā laddhaṃ bhattaṃ pacchābhattā nāma, tassa pacchābhattassa bhojanaṃ pacchābhattabhojanaṃ, tasmim pacchābhattabhojane pacchābhattasaññaṃ katvā pacchābhattāṃ sīlamassāti pacchābhattiko, na pacchābhattiko khalupacchābhattiko, samādānavasena paṭikkhittārittabhojanassetāṃ nāmaṃ, tassa aṅgaṃ khalupacchābhattikaṅgaṃ. Nesajjikaṅganti sayanaṃ paṭikkhipitvā nisajjāya viharitum sīlamassāti nesajjiko, tassa aṅgaṃ nesajjikaṅgaṃ. Yathāsanthatikaṅganti yadeva santhatāṃ yathāsanthatāṃ, “idaṃ tuyhaṃ pāpuṇātī”ti evaṃ paṭhamāṃ uddiṭṭhasenāsanassetāṃ adhivacanaṃ. Tasmim yathāsanthatē viharitum sīlamassāti yathāsanthatiko, tassa aṅgaṃ yathāsanthatikaṅgaṃ. Sabbāneva panetāni tena tena samādānena dhutakilesatā dhutassa bhikkhuno aṅgāni, kilesadhunanato vā dhutanti laddhavohāraṃ ñāṇaṃ aṅgaṃ etesanti dhutaṅgāni. Atha vā dhutāni ca tāni paṭipakkhānaṃ dhunanato aṅgāni ca paṭipattiyātipi dhutaṅgāni. Evaṃ tāvettha atthato viññātabbo vinicchayo. Sabbāneva cetāni samādānacetanālakkhaṇāni. Vuttampi cetāṃ -

“Yo samādiyati, so puggalo. Yena samādiyati, cittacetāsikā ete dhammā. Yā samādānacetanā, taṃ dhutaṅgaṃ. Yaṃ paṭikkhipati, taṃ vatthu”nti.

Sabbāneva ca loluppaviddhaṃsanarasāni, nilloluppabhāvapaccupaṭṭhānāni, appicchatādiariyadhammapadaṭṭhānāni. Evamettha lakkhaṇādīhi vinicchayo veditabbo.

Vīriyasamādānampīti vīriyaggahaṇampi. Kāmanti ekaṃsatthe nipāto. Taco ca nhāru cāti chavi ca nhāruvalliyo ca. Aṭṭhi cāti sabbā aṭṭhiyo ca. Avasissatūti tiṭṭhatu. Upasussatu maṃsalohitanti sabbaṃ maṃsañca lohitañca sukkhatu. “Taco”ti ekaṃ aṅgaṃ, “nhārū”ti ekaṃ, “aṭṭhī”ti ekaṃ, “upasussatu maṃsalohita”nti ekaṃ aṅgaṃ. Yaṃ tanti upari vattabbapadena sambandho. Purisathāmenāti purisassa kāyikena balena, balenāti ñāṇabalena. Vīriyenāti cetasikaññāvīriyatejena. Parakkamenāti paraṃ paraṃ ṭhānaṃ akkamanena ussāhappattavīriyena. Pattabbanti yaṃ taṃ pāpuṇitabbaṃ. Na taṃ apāpuṇitvāti taṃ pattabbaṃ appatvā. Vīriyassa saṇṭhānaṃ bhavissatīti vuttappakārassa vīriyassa sithilattaṃ osīdanaṃ na bhavissati. “Paṭṭhāna”ntipi pāṭho, ayamevattho. Cittaṃ paggaṇhātīti cittaṃ ussāhaṃ gaṇhāpeti. Padahatīti patitṭhāpeti.

Nāsissanti na khādissāmi na bhuñjissāmi. Na pivissāmīti yāgupānādīni na pivissāmi. Vihārato na nikkhameti senāsanato bahi na nikkhameyyaṃ. Napi passaṃ nipātessanti passaṃ mañce vā pīṭhe vā bhūmiyaṃ vā kaṭasantharake vā pātanaṃ ṭhapanāṃ na karissāmi. Taṇhāsalle anūhateti taṇhāsaṅkhāte kaṇḍe anuddhaṭe, avigateti attho.

Imaṃ pallaṅkanti samantato ābhujitaṃ ūrubaddhāsaṇaṃ. Na bhindissāmīti na vijahissāmi. Yāva me na anupādāyāti catūhi upādānehi gahaṇaṃ aggahetvā. Āsavehīti kāmāsavādīhi catūhi āsavehi. Vimuccissatīti samucchedavimuttiyā na muccissati. Na tāvāhaṃ imamahā āsanā vuṭṭhahissāmīti ādiṃ katvā yāva rukkhamulā nikkhamissāmīti okāsavasena vuttā. Imasmiññeva pubbaṇhasamayaṃ ariyadhammaṃ āharissāmīti ādiṃ katvā yāva gimheti kālavasena vuttā. Purime vayokhandhetiādayo vayavasena vuttā. Tattha āsanā na vuṭṭhahissāmīti nisinnāsanaṃ na vuṭṭhahissāmi. Aḍḍhayogāti nikuṇḍagehā. Pāsādāti dīghapāsādā. Hammiyāti muṇḍacchadanagehā. Guhāyāti paṃsuguhāya. Leṇāti mariyādachinnacchiddā pabbataleṇā. Kuṭiyāti ullittādikuṭiyā. Kūṭāgārāti kaṇṇikaṃ āropetvā katagehato. Aṭṭāti

dvāraṭṭālakā. Mālāti vaṭṭagehā. Uddaṇḍo nāma eko patissayaviseso.
 “Tichadanageho”’ti eke. Upaṭṭhānasālāti sannipātasālā bhojanasālā vā.
 Maṇḍapādayo pākaṭāyeva. Ariyadhammanti anavajjadhammaṃ, ariyānaṃ vā
 buddhapacceka buddhabuddhasāvakaṇaṃ dhammaṃ. Āharissāmīti mama
 cittasamīpaṃ ānayissāmi sīlena. Samāharissāmīti visesena ānayissāmi samādhinā.
 Adhigacchissāmīti paṭilābhavasena gamissāmi tadaṅgena. Phassayissāmīti
 phusissāmi maggena. Sacchikarissāmīti paccakkhaṃ karissāmi phalena. Atha vā
 sotāpattimaggena āharissāmi. Sakadāgāmimaggena samāharissāmi,
 anāgāmimaggena adhigacchissāmi, arahattamaggena phassayissāmi,
 paccavekkhaṇena sacchikarissāmi. Dvīsupi navesu phassayissāmīti nāmakāyena
 nibbānaṃ phusissāmīti attho.

Apuṭṭhoti mūlapadaṃ, tassa apucchitoti attho. Apucchitoti ajānāpito. Ayācitoti
 anāyācīto. Anajjhositoti anānāpito, “na icchito”’ti eke. Apasāditoti na pasādāpito.
 Pāvadaṭīti kathayati. Ahamasmīti ahaṃ asmi bhavāmi. Jātiyā vāti
 khattiyabrāhmaṇajātiyā vā. Gottena vāti gotamādigottena vā. Kolaputtiyena vāti
 kulaputtabhāvena vā. Vaṇṇapokkharatāya vāti sarīrasundaratāya vā. Dhanena vāti
 dhanasampattiya vā. Ajjhenena vāti ajjhāyakaraṇena vā. Kammāyatanena vāti
 kammameva kammāyatanam, tena kammāyatanena, kasigorakkhakammādinā vā.
 Sippāyatanena vāti dhanusippādinā vā. Vijjāṭṭhānena vāti aṭṭhārasavijjāṭṭhānena vā.
 Sutena vāti bahussutaguṇena vā. Paṭibhānena vāti
 kāraṇākāraṇapaṭibhānaśākhātāñāṇena vā. Aññataraññatarena vā vatthunāti
 jātiādīnaṃ ekekena vatthunā vā.

Uccā kulāti khattiyabrāhmaṇakulā, etena jātigottamahattaṃ dīpeti. Mahābhogakulāti
 gahapatimahāsālakulā, etena aḍḍhamahattaṃ dīpeti. Uḷārabhogakulāti
 avasesavessādikulā, etena pahūtajātarūparajatādīṃ dīpeti. Caṇḍālāpi hi uḷārabhogā
 honti. Ñātoti pākaṭo. Yassassīti parivārasampanno. Suttantikoti suttante niyutto.
 Vinayadharoti vinayapiṭakadharo. Dhammakathikoti ābhidhammiko. Āraññikotiādayo
 dhutaṅgapubbaṅgamapaṭipattidassanattaṃ vuttā. Paṭhamassa jhānassa
 lābhītiādayo rūpārūpaaṭṭhasamāpattiyo dassetvā paṭivedhadassanavasena vuttā.
 Pāvadaṭīti mūlapadaṃ. Kathetīti “piṭakācariyosmī”’ti kathayati. Bhaṇatīti
 “dhutaṅgikomhī”’ti pākaṭam karoti. Dīpayatīti “rūpajjhānaṃ lābhīmhi”’ti paridīpayati.
 Voharatīti “arūpajjhānaṃ lābhīmhi”’ti vākyabhedaṃ karoti.

Khandhakusalāti pañcasu khandhesu salakkhaṇasāmaññalakkhaṇesu chekā,
 ñātatiṇaṇapahānavasena kusalāti attho. Dhātuāyatanapaṭiccasamuppādādīsipi ese va
 nayo. Nibbānakusalāti nibbāne chekā. Anariyānanti na ariyānaṃ. Eso dhammoti eso
 sabhāvo. Bālānanti apaṇḍitānaṃ. Asappurisānanti na sobhanapurisānaṃ. Attāti
 attānaṃ.

18. Santoti rāgādikilesūpasamena santo. Tathā abhinibbutatto. Iti’hanti sīlesu
 akatthamānoti “ahamasmi sīlasampanno”’tiādinā nayena iti sīlesu akatthamāno,
 sīlanimittaṃ attupanāyikaṃ vācam abhāsamānoti vuttaṃ hoti. Tamariyadhammaṃ
 kusalā vadantīti tassa taṃ akatthanaṃ “ariyadhammo eso”’ti buddhādayo
 khandhādikusalā vadanti. Yassussadā natthi kuhiñci loketi yassa khīṇāsavassa
 rāgādayo sattussadā kuhiñci loke natthi. Tassa taṃ akatthanaṃ “ariyadhammo
 eso”’ti evaṃ kusalā vadantīti sambandho.

Santoti mūlapadam. Rāgassa samitattāti rañjanalakkhaṇassa rāgassa samitabhāvena. Dosādīsupi eseve nayo. Vijjhātattāti sabbapariḷhānaṃ jhāpitattā. Nibbutattāti sabbasantāpānaṃ nibbāpitabhāvena. Vigatattāti sabbākusalābhisaṅkhārānaṃ vigatabhāvena dūrabhāvena. Paṭipassaddhattāti sabbākārena abhabbuppattikabhāvena. Sattannaṃ dhammānaṃ bhinnattā bhikkhūti upari vattabbānaṃ sattadhammānaṃ bhinditvā tṭhitabhāvena bhikkhu. Sakkāyaditṭhivicikicchāsīlabbataparāmāsoti ime tayo kilesā sotāpattimaggena bhinnā, rāgo dosoti ime dve kilesā oḷārikā sakadāgāmimaggena bhinnā, te eva aṇusahagatā anāgāmimaggena bhinnā, moho mānoti ime dve kilesā arahattamaggena bhinnā. Avasese kilese dassetuṃ “bhinnāssa honti pāpakā akusalā dhammā”ti āha. Saṃkilesikāti kilesapaccayā. Ponobhavikāti punabbhavadāyikā. Sadarāti kilesadarathā ettha santīti sadarā. “Saddarā”tipi pāṭho, sahadarathāti attho. Dukkhavipākāti phalakāle dukkhadāyikā. Āyatim jātijarāmaraṇiyāti anāgate jātijarāmaraṇassa paccayā.

Pajjena katena attanāti gāthāya ayaṃ piṇḍattho -yo attanā bhāvitena maggena parinibbānaṃ gato, kilesaparinibbānaṃ patto, parinibbānagatattā eva ca vitiṇṇakaṅkho, vipattisampattihānivuddhiucchedasassataapuñṇapuñṇappabhedam bhavaṅca vibhavaṅca vippahāya maggavāsaṃ vusitavā khīṇapunabbhavoti etesaṃ thutivacanānaṃ araho so bhikkhūti.

Itihanti, idahantīti duvidho pāṭho. Itīti padasandhiādayo sandhāya “idaha”nti pāṭham na rocenti. Tattha itīti yaṃ vuttaṃ. Padasandhīti padānaṃ sandhi padasandhi, padaghaṭananti attho. Padasaṃsaggoti padānaṃ ekībhāvo. Padapāripūrīti padānaṃ paripūraṇaṃ dvinnam padānaṃ ekībhāvo. Akkharasamavāyoti ekībhūtopi aparipuṇṇopi hoti, ayaṃ na evaṃ. Akkharānaṃ samavāyo sannipāto hotīti dassanattam “akkharasamavāyo”ti āha. Byañjanasiliṭṭhatāti byañjanasamuccayo padamīti vuttānaṃ byañjanānaṃ atthabyañjanānaṃ atthabyattikāraṇānaṃ vā madhurabhāvattā pāṭhassa mudubhāvo. Padānupubbātā metanti padānaṃ anupubbabhāvo padānupubbātā, padapaṭipāṭibhāvoti attho. Metanti etaṃ. Katamanti ce? Itīti idaṃ. Metanti ettha ma-kāro padasandhivasena vutto. Katthī hotīti “ahamasmi sīlasampanno”ti attānaṃ ukkaṃsetvā kathanasīlo hoti. Katthatīti vuttanayena kathayati. Vikatthatīti vividhā kathayati. Katthanāti kathanā. Āratoti dūrato rato. Viratoti tṭhānaṅkantisena vigatabhāvena rato. Paṭiviratoti tato nivattitvā sabbākārena viyutto hutvā rato. Tattha pisācaṃ viya disvā palāto ārato. Hatthimhi maddante viya paridhāvitvā gato virato. Yodhasampahāraṃ viya pothetvā maddetvā gato paṭivirato.

Khīṇāsavassāti khīṇakilesāsavassa. Kammussadoti puñṇābhisaṅkhārapuñṇābhisaṅkhāraāneñjābhisaṅkhārasaṅkhātānaṃ kammānaṃ ussado ussannatā. Yassimeti yassa khīṇāsavassa ime ussādā.

19. Evaṃ khīṇāsavapaṭipattim dassetvā idāni diṭṭhigatikānaṃ titthiyānaṃ paṭipattiṅca dassento āha “pakappitā saṅkhatā”ti. Tattha pakappitāti parikappitā. Saṅkhatāti paccayābhisaṅkhatā. Yassāti yassa kassaci diṭṭhigatikassa. Dhammāti diṭṭhiyo. Purakkhatāti purato katā. Santīti saṃvijjanti. Avivādātāti avodātā. Yadattani passati ānisaṃsaṃ, taṃ nissito kuppapaṭiccasantinti yassete diṭṭhidhammā ‘purakkhatā avodātā santi, so evaṃvidho yasmā attani tassā diṭṭhiyā diṭṭhadhammikaṅca sakkārādiṃ, samparāyikaṅca gativisesādiṃ ānisaṃsaṃ sampassati, tasmā taṅca ānisaṃsaṃ, taṅca kuppātāya ca paṭiccasamuppannatāya ca

sammutisantitāya ca kuppapaṭiccasantisāṅkhātāṃ diṭṭhiṃ nissito ca hoti. So taṃ nissitattā attānaṃ vā ukkaṃseyya, pare vā vambheyya abhūtehipi guṇadosehi.

Saṅkhatāti mūlapadaṃ. Saṅkhatāti paccayehi samāgantvā katā. Upasaggavasena padaṃ vaḍḍhitaṃ. Abhisāṅkhatāti paccayehi abhikatā. Saṅṭhapitāti paccayavaseneva sammā ṭhapitā. Aniccāti hutvā abhāvena. Paṭiccasamuppannāti vatthārammaṇaṃ paṭicca uppannā. Khayadhammāti kamena khayasabhāvā. Vayadhammāti pavattivasena parihāyanasabhāvā. Virāgadhammāti anivattī hutvā vigacchanasabhāvā. Nirodhadhammāti nirujjhanasabhāvā, anuppattidhammā hutvā nirujjhanasabhāvāti attho. Diṭṭhigatikassāti dvāsaṭṭhidiṭṭhiyo gahetvā ṭhitapuggalassa.

Purekkhārāti pure katā. Taṇhādhajoti ussāpitaṭṭhena taṇhādhajo, taṇhāpaṭākā assa atthīti taṇhādhajo. Purecārikaṭṭhena taṇhā eva ketu assāti taṇhāketu. Taṇhādhipeyyoti chandādhipeyyasena, taṇhā adhipatito āgatāti vā taṇhādhipeyyo, taṇhādhipati vā etassa atthīti taṇhādhipeyyo. Diṭṭhidhajādīsupi eseṇa nayo. Avodātāti aparisuddhā. Saṃkiliṭṭhāti sayāṃ kiliṭṭhā. Saṃkilesikāti tapanīyā.

Dve ānisaṃse passatīti dve guṇe dakkhati. Diṭṭhadhammikañca ānisaṃsanti imasmiṃyeva attabhāve paccakkhadhammānisaṃsañca. Samparāyikanti paraloke pattabbaṃ ānisaṃsañca. Yaṃdiṭṭhiko satthā hotīti satthā yathāladhiko bhavati. Taṃdiṭṭhikā sāvakā hontīti tassa vacanaṃ suṇantā sāvakāpi tathāladhikā honti. Sakkarontīti sakkārappattaṃ karontī. Garuṃ karontīti garukārappattaṃ karontī. Mānentīti manasā piyāyanti. Pūjentīti catupaccayābhīhārapūjāya pūjenti. Apacitīti karontīti apacitippattaṃ karontī. Tattha yassa cattāro paccaye sakkaritvā suabhisaṅkhate paṇīte katvā denti, so sakkato. Yasmiṃ garubhāvaṃ paṭṭhapetvā denti, so garukato. Yaṃ manasā piyāyanti, so mānito. Yassa sabbampetaṃ karontī, so pūjito. Yassa abhivādanapaccupaṭṭhānaañjalikammādivasena paramanipaccakāraṃ karontī, so apacito. Keci “sakkarontī kāyena, garuṃ karontī vācāya, mānenti cittaṇa, pūjenti lābhenā”ti vaṇṇayanti. Alaṃ nāgattāya vāti nāgabhāvāya nāgarājabhāvāya vā alaṃ pariyattaṃ. Supaṇṇattāya vāti supaṇṇarājabhāvāya. Yakkhattāya vāti yakkhasenāpatibhāvāya. Asurattāya vāti asurabhāvāya. Gandhabbattāya vāti gandhabbadevaghāṭe nibbattabhāvāya. Mahārājattāya vāti catunnaṃ mahārājānaṃ aññatarabhāvāya. Indattāya vāti sakkabhāvāya. Brahmattāya vāti brahmakāyikādīnaṃ aññatarabhāvāya. Devattāya vāti sammutidevādīnaṃ aññatarabhāvāya. Suddhiyāti parisuddhabhāvāya alaṃ pariyattaṃ. Visuddhiyāti sabbamalarahitaaccantaparisuddhabhāvāya. Parisuddhiyāti sabbākārena parisuddhabhāvāya.

Tattha tiracchānayoniyaṃ adhipaccattaṃ suddhiyā. Devaloke adhipaccattaṃ visuddhiyā. Brahmaloce adhipaccattaṃ parisuddhiyā. Caturāsītikappasahassāni atikkamitvā muccanattaṃ muttiyā. Antarāyābhāvena muccanattaṃ vimuttiyā. Sabbākārena muttiyā parimuttiyā. Sujjhantīti tasmīṃ samaye pabbajitabhāvena suddhiṃ pāpuṇanti. Visujjhantīti pabbajjaṃ gahetvā paṭipattiyā yuttabhāvena vividhena sujjhanti. Parisujjhantīti nipphattiṃ pāpetvā sabbākārena sujjhanti. Muccanti tesāṃ samayantaradhammena. Vimuccanti etassa satthuno ovādena. Parimuccanti etassa satthuno anusāsanena. Sujjhissāmītiādayo anāgatavasena vuttā. Āyatīṃ phalapāṭikaṅkhīti anāgate vipākaphalamākaṅkhamāno. Idaṃ diṭṭhigatikānaṃ icchāmattaṃ. Diṭṭhigatañhi ijjhamānaṃ nirayaṃ vā tiracchānayoniṃ vā nipphādeti.

Accantasantīti atiantanissaraṇasanti. Tadaṅgasantīti paṭhamajjhānādiguṇaṅgena nīvaraṇādiaguṇaṅgaṃ sametīti jhānaṃ tadaṅgasanti. Sammutisantīti samāhāravasena diṭṭhisanti. Tā vibhāgato dassetuṃ “katamā accantasantī”tiādimāha. Amataṃ nibbānanti evamādayo heṭṭhā vuttatthāyeva. Paṭhamam jhānaṃ samāpānassa nīvaraṇā santā hontīti evamādayo anto appanāyaṃ atisayavasena vuttā. Api ca sammutisanti imasmiṃ atthe adhippetā, santīti itare dve santiyo paṭikkhipitvā sammutisantimeva dīpeti. Kuppasantinti vipākajanakavasena parivattanavasena calasantim. Pakuppasantinti visesena calasantim. Eritasantinti kampanasantim. Sameritasantinti visesena kampitasantim. Calitasantinti tasseva vevacanaṃ. Ghaṭṭitasantinti pīlitasantim. Santim nissitoti diṭṭhisāṅkhātāṃ santim nissito. Assitoti āsito visesena nissito. Allīnoti ekībhūto.

20. Evaṃ nissite tāva “diṭṭhīnivesā...pe... ādiyatī ca dhamma”nti tattha diṭṭhīnivesāti idaṃsaccābhīnivesasaṅkhātāni diṭṭhīnivesanāni. Na hi svātivattāti sukhena ativattitabbā na honti. Dhammesu niccheyya samuggahīṭanti dvāsaṭṭhidiṭṭhigatesu taṃ taṃ samuggahitaṃ abhiniviṭṭhadhammaṃ nicchinitvā pavattā diṭṭhīnivesā na hi svātivattāti vuttaṃ hoti. Tasmā naro tesu nivesanesu, nirassatī ādiyatī ca dhammanti yasmā na hi svātivattā, tasmā naro tesuyeva diṭṭhīnivesanesu ajasīlagosīlakukkurasiṭāpamaṃruppātauṃkappadhānakaṇṭakāpassayādibhedaṃ satthāraṃ dhammakkhānaṃ gaṇādibhedaṃ ca taṃ taṃ dhammaṃ nirassati ca ādiyatī ca jahatī ca gaṇhāti ca vanamakkato viya taṃ taṃ sākhaṇṭi vuttaṃ hoti.

Evaṃ nirassanto ca ādiyanto ca anavaṭṭhitacittattā asantehipi guṇadosehi attano vā parassa vā yasāyaṃ uppādeyya. Durativattāti atikkamituṃ dukkhā. Duttarāti duuttarā. Duppararā dussamatikkamā dubbinivattāti upasaggena vaḍḍhitā.

Nicchinitvāti sassatavasena nicchayaṃ katvā. Vinicchinitvāti attavasena nānāvidhena vinicchayaṃ katvā. Vicinitvāti pariyesitvā. Pavicinitvāti attaniyavasena sabbākārena pariyesitvā. “Nīcinitvā viccinitvā”tipi pāṭho. Odhiggāhoti avadhiyitvā gāho. Bilaggāhoti koṭṭhāsavasena gāho “bilaso vibhajitvā”tiādisu viya. Varaggāhoti uttamagāho. Koṭṭhāsaggāhoti avayavavasena gāho. Uccayaggāhoti rāsivasena gāho. Samuccayaggāhoti koṭṭhāsavasena rāsivasena ca gāho. Idaṃ saccanti idameva sabhāvaṃ. Tacchanti tathabhāvaṃ aviparītasabhāvaṃ. Tathanti viparīṇāmarahitaṃ. Bhūtanti vijjamānaṃ. Yāthāvanti yathāsabhāvaṃ. Aviparīṇanti na viparītaṃ.

Nirassatīti niassati vikkhipati. Paravicchindanāya vāti parehi vissajjāpanena. Anabhisambhuṇanto vāti asampāpuṇanto vā asakkonto vā vissajjeti. Paro vicchindetīti añño viyogaṃ karoti. Natthetthāti natthi ettha. Sīlaṃ anabhisambhuṇantoti sīlaṃ asampādentoti. Sīlaṃ nirassatīti sīlaṃ vissajjeti. Ito paresupi eseva nayo.

21. Yo panāyaṃ sabbadiṭṭhigatādidosaḍḍhanāya paññāya samannāgatattā dhono, tassa dhonassa hi...pe... anūpayo so. Kiṃ vuttaṃ hoti? Dhonadhammasamannāgamā dhonassa dhutasabbapāpassa arahato katthaci loke tesu tesu bhavesu saṃkappanā diṭṭhi natthi. So tassā diṭṭhiyā abhāvā, yāya ca attanā kataṃ pāpakammaṃ paṭicchādentā titthiyā māyāya vā mānena vā evaṃ agatiṃ gacchanti, tampi māyaṇca mānaṇca pahāya dhono rāgādīnaṃ dosānaṃ kena gaccheyya, diṭṭhadhamme samparāye vā nirayādisu gativisesesu kena saṅkhaṃ gaccheyya, anūpayo so, so hi taṇhādiṭṭhiupayānaṃ dvinnam abhāvena anūpayoti.

Kiṃ kāraṇāti kena kāraṇena. Dhonā vuccati paññāti dhonā iti kiṃkāraṇa paññā kathiyati. Tāya paññāya kāyaduccaritanti tāya vuttappakārāya paññāya kāyato pavattaṃ duṭṭhu kilesapūtikattā vā caritanti kāyaduccaritaṃ. Dhūtañca dhotañcāti kampitañca dhovitañca. Sandhotañcāti sammā dhovitañca. Niddhotañcāti visesena suṭṭhu niddhotañca. Rāgo dhuto cātiādayo catunnaṃ maggānaṃ vasena yojetabbā.

Sammādiṭṭhiyā micchādiṭṭhi dhutā cāti maggasampayuttāya sammādiṭṭhiyā micchādiṭṭhi kampitā calitā dhovitā. Sammāsaṅkappādīsopi eseva nayo. Vuttañhetam “sammādiṭṭhikassa, bhikkhave, micchādiṭṭhi nijjiṇṇā hotī”ti suttaṃ vitthāretabbaṃ. Sammāñāṇenāti maggasampayuttañāṇena, paccavekkhaṇañāṇena vā. Micchāñāṇanti viparītañāṇaṃ ayāthāvañāṇaṃ, pāpakiriyāsu upacintāvasena pāpaṃ katvā “sukataṃ mayā”ti paccavekkhaṇākārena ca uppanno moho. Sammāvimuttiyā micchāvimuttīti samucchavedavimuttiyā viparītā ayāthāvavimuttiyeva cetovimuttisaññitā.

Arahā imehi dhoneyyehi dhammehīti rāgādīhi kilesehi dūre ṭhito arahā imehi vuttappakārehi kilesadhovanehi dhammehi upeto hoti. Dhonoti dhono puggalo, teneva “so dhutarāgo”tiādayo āha.

Māyā vuccati vañcanikācariyāti vañcanakiriyāṃ vañcanakaraṇaṃ assā atthīti vañcanikācariyā. Tassa paṭicchādanahetūti tesaṃ duccaritānaṃ appakāsanakāraṇā. Pāpikaṃ icchaṃ paṇidahaṭṭhi lāmakāṃ patthanaṃ patiṭṭhāpeti. “Mā maṃ jaññā”ti icchatīti “mayhaṃ kataṃ pāpaṃ pare mā jāniṃsū”ti paccāsīsatī. Saṅkappetīti vitakkaṃ uppādeti. Vācaṃ bhāsatiṭi jānaṃyeva paṇṇattiṃ vītikkamanto bhikkhu bhāriyaṃ karoti. “Amhākaṃ vītikkamaṭṭhānaṃ nāma natthī”ti upasanto viya bhāsati. Kāyena parakkamaṭṭhi “mayā kataṃ idaṃ pāpakammaṃ mā keci jāniṃsū”ti kāyena vattaṃ karoti. Vijjamānadosapaṭicchādanato cakkhumohanamāyā assāti māyāvī, māyāvino bhāvo māyāvitā. Katvā pāpaṃ puna paṭicchādanato aticca assarati etāya sattoti accasarā. Kāyavācākiriyāhi aññathā dassanato vañcetīti vañcanā. Etāya sattā nikarontīti nikati, micchā karontīti attho. “Nāhaṃ evaṃ karomī”ti pāpānaṃ vikkhipanato nikaraṇā. “Nāhaṃ evaṃ karomī”ti parivajjanato pariharaṇā. Kāyādīhi saṃharaṇato gūhanā. Samabhāgena gūhanā parigūhanā. Tiṇapaṇṇehi viya gūthaṃ kāyavacīkammehi pāpaṃ chādetīti chādanā. Sabbato bhāgena chādanā paricchādanā. Na uttāniṃ katvā dassetīti anuttānikammaṃ. Na pākaṭaṃ katvā dassetīti anāvīkammaṃ. Suṭṭhu chādanā vocchādanā. Katapaṭicchādanavasena punapi pāpassa karaṇato pāpakiriyā. Ayaṃ vuccatīti ayaṃ katapaṭicchādanalakkhaṇā māyā nāma vuccati, yāya samannāgato puggalo bhasmapaṭicchanno viya aṅgāro, udakapaṭicchanno viya khāṇu, pilotikapaliveṭhitaṃ viya ca satthaṃ hoti.

Ekavidhena mānoti ekaparicchedena ekakoṭṭhāsena māno. Yā cittassa unnatīti yā cittassa abbhussāpanā, ayaṃ mānoti attho. Ettha puggalaṃ anāmasitvā nibbattitamānova vutto.

Attukkaṃsanamānoti attānaṃ upari ṭhapanamāno. Paravambhanamānoti pare lāmakakaraṇamāno. Ime dve mānā yebhuyyena tathā pavattākāravasena vuttā.

“Seyyohamasmī”ti mānoti jātiādīni nissāya “ahamasmi seyyo”ti uppanno māno. Sadisamānādīsopi eseva nayo. Evamimepi tayo mānā puggalavisesaṃ anissāya tathā pavattākāravasena vuttā. Tesu ekeko tiṇṇampi seyyasadisahīnānaṃ uppajjati. Tattha “seyyohamasmī”ti māno seyyasseva yāthāvamāno, sesānaṃ ayāthāvamāno. “Sadisohamasmī”ti māno sadisasseva yāthāvamāno, sesānaṃ ayāthāvamāno.

“Hīnohamasmī”ti māno hīnasseva yāthāvamāno, sesānaṃ ayāthāvamāno.

Catubbidhena māno lokadhammavasena vutto. Pañcavidhena māno pañcakāmaguṇavasena vutto. Chabbidhena māno cakkhādisampattivaseṇa vutto. Tattha mānaṃ janetīti mānaṃ uppādeti.

Sattavidhena mānaniddese mānoti unnamo. Atimānoti “jātiādīhi mayā sadiso natthī”ti atikkamitvā maññanavasena uppanno māno. Mānātimānoti “ayaṃ pubbe mayā sadiso, idāni ahaṃ seṭṭho, ayaṃ hīnataro”ti uppanno māno. Ayaṃ bhārātibhāro viya purimaṃ sadisa mānaṃ upādāya mānātimāno nāmāti dassetuṃ “mānātimāno”ti āha. Omānoti hīnamāno. Yo “hīnohamasmī”ti māno nāma vutto, ayaṃ omāno nāma. Api cettha “tvaṃ jātimā, kākajāti viya te jāti. Tvaṃ gottavā, caṇḍālagottaṃ viya te gottaṃ. Tuyhaṃ saro atthi, kākasaro viya te saro”ti evaṃ attānaṃ heṭṭhā katvā pavattanavasena ayaṃ “omāno”ti veditabbo.

Adhimānoti cattāri saccāni appatvā pattasaññissa, catūhi maggehi kattaṃ kicce akateyeva katasaññissa, catusaccadhamme anadhigate adhigatasaññissa, arahatte asacchikate sacchikatasaññissa uppanno adhigatamāno adhimāno nāma. Ayaṃ pana kassa uppajjati, kassa na uppajjati? Ariyasāvakassa tāva na uppajjati. So hi maggaphalanibbānapahīnakilesāvasiṭṭhakilesapaccavekkhaṇena sañjātasomanasso ariyaguṇapaṭivedhe nikkaṅkho, tasmā sotāpannādīnaṃ “ahaṃ sakadāgāmī”tiādivaseṇa māno na uppajjati, dussīlassa ca na uppajjati. So hi ariyaguṇādhigame nirāsova. Sīlavatopi pariccattakammaṭṭhānassa niddārāmatādimanuyuttassa na uppajjati, parisuddhasīlassa pana kammaṭṭhāne appamattassa nāmarūpaṃ vavatthapetvā paccayapariggahena vitiṇṇakaṅkhasa tilakkhaṇaṃ āropetvā saṅkhāre sammasantassa āraddhavipassakassa uppajjati, uppanne ca suddhasamathalābhī suddhavipassanālābhī vā antarā ṭhapeti. So hi dasapi vassāni vīsampi vassāni tiṃsampi vassāni asītipi vassāni kilesasamudācāraṃ apassanto “ahaṃ sotāpanno”ti vā “sakadāgāmī”ti vā “anāgāmī”ti vā maññati, samathavipassanālābhī pana arahatteyeva ṭhapeti. Tassa hi samādhibalena kilesā vikkhambhitā, vipassanābalena saṅkhārā supariggahitā, tasmā satṭhipi vassāni asītipi vassāni vassasatampi kilesā na samudācaranti, khīṇāsavasaseva cittācāro hoti. So evaṃ dīgharattaṃ kilesasamudācāraṃ apassanto antarā aṭṭhatvā vā “arahā aha”nti maññati.

Asmimānoti rūpe asmītiādīnā nayeṇa pañcasu khandhesu “ahaṃ rūpādayo”ti uppanno māno. Micchāmānoti pāpakehi kammāyatanasippāyatanavijjāṭṭhānasutapaṭibhānasīlabbatehi, pāpikāya ca diṭṭhiyā uppanno māno. Tattha pāpakaṃ kammāyatanaṃ nāma kevaṭṭamacchabandhanesādānaṃ kammaṃ. Pāpakaṃ sippāyatanaṃ nāma macchajālakhapakumīnakaraṇesu ceva pāsaoḍḍanasūlāropanādīsū ca chekatā. Pāpakaṃ vijjāṭṭhānaṃ nāma yā kāci parūpaghātavijjā. Pāpakaṃ sutamaṃ nāma bhāratayuddhasītāharaṇādipaṭisaṃyuttaṃ. Pāpakaṃ paṭibhānaṃ nāma dubbhāsitaṃyuttaṃ kappanāṭakavilappanādipaṭibhānaṃ. Pāpakaṃ sīlaṃ nāma ajasīlaṃ gosīlaṃ. Vatampi ajavatagovatameva. Pāpikā diṭṭhi pana dvāsatṭhiyā diṭṭhigatesu yā kāci diṭṭhi. Aṭṭhavidhamāno uttānatthoyeva.

Navavidhena mānaniddese seyyassa “seyyohamasmī”tiādayo nava mānā puggalaṃ nissāya vuttā. Ettha pana seyyassa “seyyohamasmī”ti māno rājānañceva pabbajitānañca uppajjati. Rājā hi “raṭṭhena vā dhanavāhanehi vā ko mayā sadiso

atthī”ti etaṃ mānaṃ karoti. Pabbajitopi “sīladhutaṅgādīhi ko mayā sadiso atthī”ti etaṃ mānaṃ karoti.

Seyyassa “sadiso hamasmī”ti mānopi etesaṃyeva uppajjati. Rājā hi “raṭṭhena vā dhanavāhanehi vā aññarājūhi saddhiṃ mayhaṃ kiṃ nānākaraṇa”nti etaṃ mānaṃ karoti. Pabbajitopi “sīladhutaṅgādīhi aññena bhikkhunā mayhaṃ kiṃ nānākaraṇa”nti etaṃ mānaṃ karoti.

Seyyassa “hīno hamasmī”ti mānopi etesaṃyeva uppajjati. Yassa hi rañño raṭṭhaṃ vā dhanavāhanādīni vā nātisampannāni honti, so “mayhaṃ rājāti vohārasukhamattakameva, kiṃ rājā nāma aha”nti etaṃ mānaṃ karoti. Pabbajitopi appalābhasakkāro “ahaṃ dhammakathiko, bahussuto, mahātheroti kathāmattameva, kiṃ dhammakathiko nāmāhaṃ, kiṃ bahussuto nāmāhaṃ, kiṃ mahāthero nāmāhaṃ, yassa me lābhasakkāro natthī”ti etaṃ mānaṃ karoti.

Sadisassa “seyyo hamasmī”ti mānādayo amaccādīnaṃ uppajjanti. Amacco vā hi raṭṭhiyo vā “bhogayānavāhanādīhi ko mayā sadiso añño rājapuriso atthī”ti vā, “mayhaṃ aññehi saddhiṃ kiṃ nānākaraṇa”nti vā, “amaccoti nāmameva mayhaṃ, ghāsacchādanamattampi me natthi, kiṃ amacco nāmāha”nti vā ete māne karoti.

Hīnassa “seyyo hamasmī”ti mānādayo dāsādīnaṃ uppajjanti. Dāso hi “mātito vā pitito vā ko mayā sadiso añño dāso nāma atthi, aññe jīvituṃ asakkontā kucchihetu dāsā nāma jātā, ahaṃ pana pavenīāgatattā seyyo”ti vā, “pavenīāgatabhāvena ubhatosuddhikadāsattena asukadāsena nāma saddhiṃ kiṃ mayhaṃ nānākaraṇa”nti vā, “kucchivasenāhaṃ dāsabyaṃ upagato, mātāpitukoṭiyā pana me dāsaṭṭhānaṃ natthi, kiṃ dāso nāma aha”nti vā ete māne karoti. Yathā ca dāso, evaṃ pukkusaṇḍālādayopi ete māne karontiyeva.

Ettha ca seyyassa “seyyo hamasmī”ti uppannamānova yāthāvamāno, itare dve ayāthāvamānā. Tathā sadisassa “sadiso hamasmī”ti, hīnassa “hīno hamasmī”ti uppannamānova yāthāvamāno, itare dve ayāthāvamānā. Tattha yāthāvamānā arahattamaggavajjhā, ayāthāvamānā sotāpattimaggavajjhā.

Ettha ca seyyassa “seyyo hamasmī”ti māno uttamassa uttamaṭṭhena “ahaṃ seyyo”ti evaṃ uppannamāno, seyyassa “sadiso hamasmī”ti māno uttamassa samaṭṭhena “ahaṃ sadiso”ti evaṃ uppannamāno. Seyyassa “hīno hamasmī”ti māno uttamassa lāmakatṭhena “ahaṃ hīno”ti evaṃ uppannamāno. Evaṃ seyyamāno sadisamāno hīnamānoti ime tayo mānā seyyassa uppajjanti. Sadisassāpi ahaṃ seyyo, sadiso, hīnoti tayo mānā uppajjanti. Hīnassāpi ahaṃ hīno, sadiso, seyyoti tayo mānā uppajjanti.

Dasavidhamānaniddese idhekacco mānaṃ janetīti ekacco puggalo mānaṃ janayati. Jātiyā vāti khattiyabhāvādijātisampattiya vā. Gottena vāti gotamagottādīnā ukkaṭṭhagottena vā. Kolaputtiyena vāti mahākulabhāvena vā. Vaṇṇapokkharatāya vāti vaṇṇasampannasārīratāya vā. Sarīrañhi “pokkhara”nti vuccati, tassa vaṇṇasampattiya abhirūpabhāvenāti attho. Dhanena vāti dhanasampannabhāvena vā, mayhaṃ nidhānagatassa dhanassa pamāṇaṃ natthīti attho. Ajjhenena vāti ajjhāyanavasena vā. Kammāyatanena vāti “avasesā sattā chinnapakkhakākasadisā, ahaṃ pana mahiddhiko mahānubhāvo”ti vā, “ahaṃ yaṃ yaṃ kammaṃ karomi, taṃ taṃ samijjhati”ti vā evamādinayappavattena kammāyatanena vā. Sippāyatanena vāti “avasesā sattā nisippā, ahaṃ sippavā”ti evamādinayappavattena sippāyatanena

vā. Vijjāṭṭhānena vāti idaṃ heṭṭhā vuttanayameva. Suteṇa vāti “avasesā sattā appassutā, ahaṃ pana bahussuto”ti evamādisuteṇa vā. Paṭibhānena vāti “avasesā sattā appaṭibhānā, mayhaṃ pana paṭibhānappamaṇaṃ natthī”ti evamādiṭṭhānena vā. Aññataraññatarena vā vatthunāti avuttena aññena vatthunā vā. Yo evarūpo mānoti mānakaraṇavasena māno. Maññanā maññitattanti ākārabhāvaniddeso. Ussitaṭṭhena unnati. Yassuppajjati, taṃ puggalaṃ unnāmeti ukkhipitvā ṭhapetīti unnāmo. Samussitaṭṭhena dhajo. Ukkhipanaṭṭhena cittaṃ sampaggaṇhātīti sampaggāho. Ketu vuccati bahūsu dhajesu accuggatadhajo. Mānopi punappunaṃ uppajjamāno aparāpare upādāya accuggataṭṭhena ketu viyāti ketu, taṃ ketuṃ icchatīti ketukamyāṃ, tassa bhāvo ketukamyatā. Sā pana cittassa, na attano. Tena vuttaṃ “ketukamyatā cittassā”ti. Mānasampayuttañhi cittaṃ ketuṃ icchatī, tassa bhāvo, ketusaṅkhāto mānoti. Dhono māyañca mānañca pahāya pajahitvā yo so dhono arahā heṭṭhā vuttanayena vinodanabyantikaraṇādivasena kilese pajahitvā ṭhito, so tena rāgādinā kilesena gaccheyya.

Nerayikoti vāti niraye nibbattakasattoti vā. Tiracchānayanikādīsopi eseṇa nayo. So hetu natthīti yena janakahetunā gatiyādīsū nibbatteyya, so hetu natthi. Paccayoti tasseva vevacanaṃ. Kāraṇanti ṭhānaṃ. Kāraṇaṃhi tadāyattavuttitāya attano phalassa ṭhānanti vuccati. Tasmā yena hetunā yena paccayena gatiyādīsū nibbatteyya, taṃ kāraṇaṃ natthi.

22. Yo pana nesaṃ dvinnaṃ upayānaṃ bhāvena upayo hoti, so upayo hi...pe... diṭṭhimidheva sabbanti. Tattha upayoti taṇhādiṭṭhinissito. Dhammesu upeti vādanti “ratto”ti vā “duṭṭho”ti vā evaṃ tesu tesu dhammesu upeti vādaṃ. Anūpayāṃ kena kathaṃ vadeyyāti taṇhādiṭṭhippahānena pana anūpayāṃ khīṇāsavaṃ kena rāgena vā dosena vā kathaṃ “ratto”ti vā “duṭṭho”ti vā vadeyya. Evaṃ anupavajjo ca so kiṃ titthiyā viya katapaṭicchādako bhavissatīti adhippāyo. Attā nirattā na hi tassa atthīti tassa hi attadiṭṭhi vā ucchedadiṭṭhi vā natthi, gahaṇamuñcanaṃ vāpi attanirattasaññitaṃ natthi. Kiṃ kāraṇā natthīti ce? Adhosi so diṭṭhimidheva sabbanti. Yasmā so idheva attabhāve ñāṇambunā sabbadiṭṭhigataṃ adhosi pajahi vinodesīti arahattanikūṭeṇa desanaṃ niṭṭhāpesi. Taṃ sutvā rājā attamano bhagavantaṃ abhivādetvā pakkāmīti.

Rattoti vāti rāgena rattoti vā. Duṭṭhoti vātiādīsopi eseṇa nayo. Te abhisaṅkhārā appahīnāti ye puññāpuññaāneñjābhisaṅkhārā, te appahīnā. Abhisaṅkhārānaṃ appahīnattāti tesāṃ vuttappakārānaṃ kammābhisaṅkhārānaṃ na pahīnabhāvena. Gatiyā vādaṃ upetīti pañcannaṃ gatīnaṃ aññatarāya kathaṃ upagacchati. Tenevāha - “nerayikoti vā...pe... vādaṃ upeti upagacchatī”ti. Vadeyyāti katheyya. Gahitaṃ natthīti gahetabbaṃ natthi. Muñcitabbaṃ natthīti muñcitvā ṭhitattā mocetabbaṃ natthi.

Yassatthi gahitanti yassa puggalassa “ahaṃ mamā”ti gahitaṃ atthi. Tassatthi muñcitabbanti tassa puggalassa mocetabbaṃ atthi. Upari padāni parivattetvā yojetabbāni. Gahaṇaṃ muñcanā samatikkantoti gahaṇamocanā arahā atikkanto. Buddhiparihānivītivattoti vaḍḍhiñca parihāniñca atikkamītvā pavatto. So vuṭṭhavāsotiādiṃ katvā ñāṇagginā daḍḍhānīti pariyoṣānaṃ heṭṭhā vuttanayameva. Adhosīti kantesi. Dhuni sandhuni niddhunīti upasaggena padaṃ vaḍḍhitaṃ.

Saddhammappajjotikāya mahāniddesaṭṭhakathāya

Duṭṭhaṭṭhakasuttaniddesavaṇṇanā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 16. Σχόλια για τη μεγάλη επεξήγηση. 3. Σχόλια για την επεξήγηση της ομιλίας περί της οκτάδας για το διεφθαρμένο έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org